

Habsburg Mária, Mohács özvegye

A királyné és udvara 1521–1531

Budapesti Történeti Múzeum, 2005. szeptember 30. – 2006. január 9.

Slovenská národná galéria, 2006. február 2. – április 30.

Budapest, 2005.

Tartalom

Előszó

Tanulmányok

KUBINYI ANDRÁS: Habsburg Mária királyné udvartartása és a politika. 1521–1526	13
PALFY GÉZA: Új dinasztia, új udvar, új politikai döntéshozatal.	
Korszakváltás Magyarországon a mohácsi csata után	25
FAZEKAS ISTVÁN: Oláh Miklós, Mária királyné titkára (1526–1539)	37
CSEPREGI ZOLTÁN: Udvari papok Mária királyné környezetében	45
VACLAV BŰZEK: Saját országában idegen	57
KURT LÖCHER: Hans Krell – II. Lajos magyar király és Habsburg Mária udvari festője	63
MIKÓ ÁRPÁD: II. Lajos király címereslevelei.	
Egy speciális heraldikai reprezentációs forma művészettörténeti kérdései a késői Jagelló-korban Magyarországon	73
MAGYAR KÁROLY: „Et ... introivit ad Hungariam sola germanica ancilla nomine Maria...” Habsburg Mária és Buda	87
RETHELYI ORSOLYA: „...Maria regina... nuda venerat ad Hungariam...” A királyné kincsei	107
ZUZANA LUDIKOVÁ: A budai egyházi kincsek sorsa Pozsonyban	115
JACQUELINE KERKHOFF: Habsburg Mária németalföldi udvara – 1531–1558	123

Katalógus

I. A család	139
II. A budai királyi udvar, a királyné otthona	155
III. Udvari művészet	175
IV. Humanizmus, reformáció, budai könyvkiadás	191
V. Udvartartás, politika és gazdaság	205
VI. Mohács	225
VII. A Mohács utáni évek	241
VIII. Németalföld helytartója	257
IX. Habsburg Mária és Mohács, portrémásolatok és történelmi festészet	267
Irodalom- és rövidítésjegyzék	273
Függelék	293

Előszó

Közel egy évtizede több európai város múzeumában kiemelkedő figyelmet szenteltek jeles Habsburg uralkodóknak. A Kunsthistorisches Museum Bécsben, 2000-ben, születésének 500. évfordulója alkalmából V. Károlyról, majd 2003-ban I. Ferdinándról rendezett gazdag tárlatot, s adott ki ebből az alkalmából tartalmas katalógust. Prága 1997-ben emlékezett meg több jelentős kiállítás megrendezésével II. Rudolfról. Habsburg Máriáról, akit Németalföldön Maria van Hongarije-ként tartottak és tartanak számon, Hollandia 1993-ban két helyszínen (Utrechtben és 's-Hertogenboschban) rendezett kiállításokat. Ezúttal pedig magyar, szlovák és holland összefogással, születésének 500. évfordulóján a *Budapesti Történeti Múzeum* és a *Szlovák Nemzeti Galéria* (Pozsony) rendez közös tárlatot Habsburg Máriáról (1505–1558), II. Lajos magyar és cseh király feleségéről.

Európa 16. századi történetében fontos szerepet töltöttek be I. Miksa unokái, Szép Fülöp és Kasztíliai (Őrütl) Johanna gyermekei. V. Károly császár páratlan méretű birodalmat hozott létre, melyből 1521-ben öccsére, Ferdinándra bízta a Habsburgok közép-európai „örökös tartományait”. Ferdinándnak módja volt nagyhatalmú testvérét távollétében a Német-Római Birodalomban is helyettesíteni. Az 1505-ben Brüsszelben született Mária sorsában pedig mindkét testvér meghatározó szerepet játszott, bár V. Károlyhoz erősebb szálak fűtétek.

Mária királyné, II. Lajos felesége vitatott alakja a magyar történelemnek, s németalföldi régensi szerepe miatt is kritika érte. Fontos azonban tudnunk, hogy 1523-tól céltudatosan törekedett a magyarországi királyi hatalom megerősítésére. Az 1526-os mohácsi csatavesztést követően pedig 1531-től 1556-ig helytartóként irányította Németalföldet. Kormányzása alatt erőteljesen fejlődött az ipar és a kereskedelem, amelyből jelentős adójövedelem származott, s felvirágzott a tartomány.

Mária rendkívüli politikai, pénzügyi és hadvezéri adottságai Németalföldön bontakoztak ki, mindezzel V. Károly céljait szolgálta, miközben az általa kormányzott tartomány érdekeiről sem feledkezett meg. Katonai, a védelem megerősítésére irányuló igyekezete minden bizonnyal magyarországi tapasztalataiból eredt. Rendkívüli asszony volt, sokféle adottsággal megáldva, amihez kitűnő stratégiai gondolkodásmód és erős fizikai kitartás társult.

A Magyarországon kívül mindenütt „Magyarországi Mária”-ként ismert királyné személye, országok fölött átívelő életútja, politikai pályája és egész Európát behálózó családi kapcsolatrendszere izgalmas téma a mai Európa polgára, s mindenekelőtt a hazai közönség számára is. A kiállítást látogató közönség, s a katalógus Olvasója számára is érdekes Mária kivételes asszonyi sorsa, valamint a magyar királyság történelmét meghatározó drámai korszakban betöltött szerepe.

A kiállítás bemutatja Mária királyné személyiségét, környezetét – különös tekintettel az udvarában tevékenykedő művészekre –, felvillantja kapcsolatát Lutherrel és a korai reformációs gondolatvilággal, valamint politikai szerepét Magyarországra érkezésétől a németalföldi helytartóságáig. Hangsúlyt kap a 16. század elejének egyházi és világi zenéje, a kibontakozó humanista műveltség tárgyi emlékei, valamint Mária és Lajos alakjának későbbi történeti és művészeti recepciója.

A helyszínből és a kiállítandó tárgyak természetéből adódóan a kiállítás fókuszában elsősorban Habsburg Mária életének a közép-európai régióban töltött éveit állnak (1514–1531). Így az 1993-ban, Hollandiában rendezett, főként Habsburg Mária életének Németalföldön töltött időszakával foglalkozó kiállítás párjának is tekinthető. A rendezésben résztvevő országokat összekapcsolja Habsburg Mária személye, amit a kiállításban közös munka eredményeként értelmezünk és mutatunk be.

Az egymást kiegészítő tárlatok műtárgyai a budapesti kiállításon kultúrtörténeti oldalról, a pozsonyi kiállításon művészettörténeti szempontok szerint kerülnek bemutatásra. A magyar és szlovák intézmények anyagát osztrák, német, angol és cseh múzeumok, galériák, egyházi és magángyűjtemények műtárgyai egészítik ki. Külön köszönettel tartozunk a *Magyar Nemzeti Múzeumnak*, a *Szépművészeti Múzeumnak*, az *Országos Széchényi Könyvtárnak* és a *Magyar Országos Levéltárnak*, amelyek kiállításunk sikeréhez jelentős számú tárgyi és írásos emlékekkel járultak hozzá.